

ŽIBURINIS. Kartuvių kalno legenda

REGINA BLIŪDŽIUVIENĖ

Dar skaisti žvaigždė Aušrinė
Blaškę miglą rytmetinę,
Ir padangę tartum kiemą
Šlavinėjo mėnesiena.
Blyško pamažu Sietynas.
O Vandennešo žvaigždynas
Savo talpų ašotėlį
Prisipildė vandenėlio
Iš padangių okeano
Ir saulutei jau gabeno,
Kad ji nusipraustų veidą,
O paskui, kasas paleidus,
Spindulių pažertų pluoštus.

Žemė irgi skuba ruoštis.
Skardžiabalsis vyturiukas
Tarsi pilkas gurvuoliukas
Į padangę pašokėjęs,
Lyg kas būtų pamėtėjęs.
Tilindžiuoja, skamba, virva.
Rūkas, apkedenęs dirvą,
Pievą, ežero pakrantę,
Ant kalnelio kopti bandė.

O kalnelis lyg pakaušis
Riogso krūmais pasišiaušęs.
Ne kalnelis, tik kalva,
Tačiau jos žalia galva
Kyšo prieblando rytinėj.
Kažkodėl žvaigždė Aušrinė
Tartum palytėt ją vengia.
Ir saulelė šonu lenkia.
Arba šokteli į aukštį
Tartum pabaidyta paukštė.

Tai žmogaus pikta valia,
Turtai, valdžios ir galia
Kalvai negarbę užtraukė:
Davė vardą tokį kraupų,
Tartumei pati mirtis
Ten dar klydinėja vis.
Gal todėl ir kaimo žmonės
Nelabai kalva ta grožis.
Niekad nerentė ten namo,
Tik papėdėje, prie galo,

Jau nuo kalno nususukęs
Kreivuliavo toks namukas.

Bet gyventojas jo žilas
Pasakojo vis kaimynams,
Kad nakties metu gūdžiu
Turintis dažnai svečių.
Kažkas vaikšto po pirkelę,
Duryš girgžteli ir verias.
Tai į sieną padunksena.
– Tiek jau to, tegu gyvena.
Mes netrukdom viens kitam –
Ašen jam, o jisai – man.

Taip kalbėdavo senukas.
O dabar ir jo namukas
Jau be pėdsako išnyko.
Tik sena legenda liko.
Jos tiesa šiek tiek kitokia.
Bet jei išmonės nestoka,
Jeigu praeities taku
Ėjot iki šių dienų,
Sėskitės visi klausyt,
Kas nutiko vienąsyk.

.....

Štai daubelė, va, berželis,
Trys apykreivės pušelės.
Alksniai, būreliu subėgę,
Prietemoj šakas sunėrę.
Bet glėbys jų nekibus,
Tad Ruožukė greit prasmuks.
Gal koks virbas jai akis
Ir užgauti pabandys,
Bet Ruožukė vis ranka
Nubraukia liaunas šakas.

O paskui lig pat viršūnės
Takas atviras. Net krūmai
Kažkodėl aukščiau neauga.
Lankstosi tik smilgos baugios.
Ir laukinis doblilėlis
Tarp smilgynų pasislėpęs.
Mėlynžiedis brolis vikis

Nemėgėjas taip slapstyti.
Smilgų stiebus apvynioja,
Bitę dūzglę privilioja.

Bet Ruožukei jie nė motais.
Protekom kalnelin kopja.
Ten, viršūnėj, duburėlis,
Pilnas tyro vandenėlio.
Po dienos darbų alsių
Visą glėbį skalbinių
Šarme pelenų mirkytų
Neša ji skalauti šičia.

Mėnesėlio pilnatis
Lyg budri dangaus akis
Viską apžvelgia aplinkui.
O Ruožukė kiek sulinkus
Jau viršukalnę priėjo,
Kur vandens dubuo blizgėjo.

Samanos po kojom liula,
Bet, pažvelgus į mėnulį,
Ir šviesos jo suraminta,
Randa medgalį įmintą.
Atsargiai juo kiek paslinko
Ir prie vandens palinko.

Ach, ta vasaros tyla.
Ji vis tiek garsų pilna.
Kažkas birbia, kiauksi, niūkia.
Karvė retkarčiais sumūkia.
Paukštis tarp šakų prasprūdo,
Varlės pliumpteli į kūdrą.
Nejmantrūs tie garsai,
Bet kai jų aplink pilnai,
Niekada nebūsi vienas
Naktį, rytmetį ar dieną.

Bet Ruožukė to negirdi.
Skalbiniai, vandens primirkę,
Rodos, taikos sprukt iš rankos,
Kaip gyvi į gelmę rangos.
Jų Ruožukė nepaleidžia.
Užsimiršus tarsi žaidžia.
Plusturooja, trina, grėžia

Ir suguldo jau į krežį
Pilnus vandens gaivos.

Tik ūmai prie pat galvos
Lyg kas spragtelėjo pirštais.
Ir tamsus vandens paviršius
Kibirktėlėm apsipylė.
O virš jo ore pakilęs
Tartum kamuolys ugninis
Ėmė suktis Žiburinis.

Skaudžiai nudiegė krūtinę.
Kojas tartum surakino.
Tad Ruožukė nepabėgo.
Tūptelėjo, lyg prisėdo.
Veidą pridengė delnais –
Kaip vaikystėje kadais,
Kai uogaudama pušyne
Vilką prieš save išvydo.

.....

Daug aplinkinių žmonių
Ir tolimesnių kaimų
Žiburinį buvo matę,
Bet lig šiolei nesuradę,
Kur jo lizdas paslaptingas,
Iš kur kelias, kur pradingsta.
Tik žinojo, kad tas svečias
Daug piktybių kaime krečia.

Kai Ruožukė jiems pasakė,
Ką virš liūno kalne matė,
Kaimas stipriai nusigando.
Pasirodo, tai ne gandas,
O iš tikro Žiburinis,
Kurs lyg kamuolys ugninis
Arklį laukuose nuspyrė,
Per rugieną kartą yrės,
Pūpsoja čia pat, panosėj.
Ką iškrės jis, nežinosi.

Jis po šlubio Tesiaus kiemą
Sukinėjosi net dieną.
Dar prisiminė kaimynai,

Kad už trako, pas Gerybą
Įsidūkęs Žiburinis
Netgi krosnį jo molinę
Iškedeno ir išvartė
Tartum šimtas kurmių daržą.
O troba siera taip dvokė,
Lyg raguotieji būt šokę.

Sklandžioja gandai po kaimą.
Žmonės gulasi su baime.
Šneka, būk tai Žiburinis –
Tai paklydėlis griauštinis.
Kai audringai įsidūkęs
Viršum kaimo žaibus suko,
Pats į žemę nugarmėjo
Ir pakilti nebegalėjo.
Jis dabar audros metu
Šitiek sukelia gaisrų.

Ach, perkūnija šiais metais
Įsisiautėjo kaip reta.
Vakarais, kai ima drumstis,
O dangus grėsmingai grumzti,
Rods, kažkas iš debesies
Leidžia strėlę po strėlės.
Ir kiekvieną kartą kliudo
Medį, akmenį, net kūdrą.
Tą, prie jaujos, taip suraižė,
Kad tylomis kaimas šaipės,
Jog perkūnas užsimerkęs
Savo žaibus kūdron merkė.
O kai bus vandens pritraukę,
Tai sunės džiovintį į jaują.

Juokas nuskrenda lyg vėjas.
Bet kai jauja supleškėjo,
Kai į Ričkaus tvartą spyrė
Besidaužantis griauštinis,
O po keletos dienų
Liko sauja šipulių
Iš galingo seno gluosnio,
Kaimas ėmė atsigosti.
Vėl kalbų nors semk su sauja.
Gaila tik, kad nieko naujo.

Kaltas, aišku, Žiburinis.
Bet tą kamuolį ugninį

Vandeniuk juk neužliesi.
Kūdros dangčiu neužtiesi.
Dar kažin, ar gali būti,
Kad jis ten, ant kalno, glūdi.
Gal mėnulio spindulys,
Ne liepsnotas kamuolys
Ten Ruožukei sušmėzavo
Ir tamsoj akis apgavo.

Gal geriau jo nekliudyti;
Palūkėti. Bus matyti,
Ar tas kalno kamuolys
Pats savaime neišnyks.
Gal perkūnas iš dangaus
Vėl jį debesin įtrauks
Ir žaibų ugniniai kirčiai
Nebepłaks kaimiečių pirkių.
Žmonės gi ramiai miegos
Nuo tamsos ligi aušros.

Bet štai vieną gražią dieną
Kaimą sukrėtė naujiena.
Ten, kur kalno ketera
Išsiritus lyg kupra,
Lyg šeriais apaugus krūmais,
Tiesius rado vyro kūną,
It apibarstytą suodžiais.
Kai subėgo visas sodžius,
Atpažino be spėlionių:
Kuprius Alkstis iš Bilonių.

Tada pamiškio Liepikis
Perbraukė per savo plikę
Ir, palenkęs galvą, tarė:
– Žiburinis tai padarė.
Nebegalim laukti, vyrai.
Reikia sutvarkyt tą dyvą.
Dar senolis mano sakė,
Kad nakčia ne kartą matė
Žybčiojant kalne švieselę,
Bet ji nepastojo kelio.

Ir nelaimėm negrasino,
Kaip dabar kad Žiburinis.

Aš manau, kad ji užaugo
Ir stiprėdama dar daug ką
Mūsų kaimui padarys.
O va šitas duburys
Tai ne šiaip vandens gelmė,
Bet į pragarmę skylė.
Paminėsit mano žodį:
Žiburinis dar parodys.

Tris dienas tūnojo kaimas,
Tarsi laukdamas nelaimės.
O ketvirtą pas Liepikį
Ėmė tartis ką daryti.
...gal prikloti ten paparčių?
...prismaigstyt šermukšnio karčių?
...gal į tą prakeiktą akį
Pliumtelėti juodą katę?

Bet Liepikis galvą purto:
– Ne, tokių nereikia burtų.
Padarysim paprasčiau.
Zuikiams kilpas kai stačiau,
Pagalvojau, kad žvėris
Niekad kilpon juk nelįs,
Jei ją pastebės iš tolo.
Jis tupės ar spruks į šoną.
Gal su kilpom kanapinėm
Gaudykim ir Žiburinį?

Ginčiuose teisybė gimsta.
O kai jie šiek tiek aprimsta,
Vyrai žino, ką darys:
Virš duburkio pastatys
Kartuves ne šiaip iš kuolo,
Bet iš ažuolo senolio
Nusikirs storų šakų.
Jas aplies dar degutu.
O į kilpą kanapinę
Suks ir giją sidabrinę.

Žmonės sako, tai padėjo.
Vandeniuk ilgai blizgėjo

Uždarytas Žiburinis.
Galbūt kilpa sidabrinė
Jam aukštyn pakilti neleido,
Ir jis tirpo, geso, leipo,
Kol be pėdsako pradingo
Ar į gelmenas nuslinko.
Kartuvės taip pat dūlėjo
Ir duburkin subyrėjo.

.....
Tolimų dienų aidai
Nulinguoja it laivai.
Nuplaukia, erdvėj ištirpsta.
Tai, kas buvo, pasimiršta.
Gal ir Kartuvių kalnelis
Būtų kitą vardą gavęs.
Tiktai baudžiaivos gadynėj
Daug baisiau nei žiburinis
Siautęs Paršežerio ponas
Ir ant kalno koręs žmones.
Kartuves naujas surentęs
Daug baudžiauninkų pasmerkęs.

Bet tai jau kita legenda.
Jei savy drąsos surandat,
Jei negąsdina vaiduokliai,
Prašom, į kalnelį kopkit.
Kartuvių jau ten nėra,
Tik vandens akis gyva.
Bet ir ji ilgai netvers.
Pamažėliais užsivers,
Nes nusausti laukai,
Žemėj dingę ežerai
Keičia Gulbių kaimo veidą.
Viskas turi savo kainą.
Jei širdim klausyt nemoki,
Gyva atmintim užmoki,
Ir senovės padavimai
Nebeuždega krūtinės.

Žemaitija. Danutės Mukienės
nuotrauka

